

17. 9. 2015

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

K použití zásad (nového) občanského zákoníku na vztahy vzniklé do 31. 12. 2013

Zákon č. [89/2012](#) Sb., občanský zákoník (dále jen „ObčZ“ nebo „občanský zákoník“) v § 3028 stanoví, že občanským zákoníkem se řídí práva a povinnosti vzniklé ode dne nabytí jeho účinnosti. Ustanovení občanského zákoníku jsou tak vystavěna na principech tzv. nepravé retroaktivity, kdy novým právním předpisem se sice mají řídit i právní poměry vzniklé před jeho účinností, avšak až ode dne jeho účinnosti; samotný vznik těchto právních poměrů a práva a povinnosti z těchto poměrů vzniklé před účinností nového právního předpisu, se řídí dosavadní právní úpravou.

Ust. § 3028 má povahu základního přechodného ustanovení, které je dalšími ustanoveními doplňováno, či popř. jsou z něho stanovovány výjimky. Jedním z takových ustanovení je § 3030 ObčZ, podle kterého i na práva a povinnosti, která se posuzují podle dosavadních právních předpisů, se použijí ustanovení části první hlavy občanského zákoníku, tj. prvních čtrnácti paragrafů občanského zákoníku. Jak se s tímto přechodným ustanovením vypořádává aplikační praxe soudů, je předmětem tohoto článku, když upozorněno bude zejm. na rozhodnutí Nejvyššího soudu z června letošního roku.

Důvodová zpráva k občanskému zákoníku uvádí, že se jeví jako účelné vztáhnout i na právní případy podřízené dosavadním právním předpisům obecné zásady „[...] včetně **důrazu na zásadní dispozitivitu soukromoprávních ustanovení a zejména na ústavní konformitu jejich výkladu s respektem k obecným právním zásadám, jakož i na obecnou presumpci i ochranu dobré víry a zákaz zneužití soukromých oprávnění**“. Je tak zvýrazněn význam zejm. ustanovení § 1, § 2, § 6, § 7 a § 8 ObčZ.

Legislativní řešení § 3030 ObčZ, které zvolil český zákonodárce je netradiční, a to jak v komparaci se zahraničními soukromoprávními kodexy, tak ve srovnání s jinými produkty českého legislativního prostředí[1]. Shodně s komentářovou literaturou[2] se domníváme, že důvodem pro toto nezvyklé řešení je pravděpodobně snaha „usměrnit“ tu část dosavadní civilní judikatury, kterou tvůrci ObčZ považovali přinejmenším za problematickou[3]. Vymezení proti dosavadní judikatuře je patrné i z důvodové zprávy, která nešetří jak kritikou občanského zákoníku z roku 1964, tak na něj navazující judikatury a formalistického vnímání práva, to vše se slovy, že rekodifikované soukromé právo se musí důsledně rozejít s koncepcí odpovídající totalitnímu právnímu myšlení a někdejší potřebě totalitního státu šikanovat soukromý život.

Ať už byla motivace tvůrců občanského zákoníku při tvorbě § 3030 ObčZ či motivace zákonodárce při vytvoření režimu (nepravé) retroaktivity prvních čtrnácti ustanovení občanského zákoníku i na práva a povinnosti vzniklé před jeho účinností jakákoli, je namístě velmi pozorně sledovat, jak soudy, a zejm. Nejvyšší soud (jehož judikatura je – jak výše naznačeno – více či méně otevřeně často označována za důvod přijetí diametrálně odlišné právní úpravy), ve své rozhodovací praxi přistupují k interpretaci a výkladu mj. ust. § 3030 ObčZ.

Jedním z prvních rozhodnutí[4], ve kterém se Nejvyšší soud zabýval výkladem přechodných ustanovení občanského zákoníku je rozsudek NS sp. zn. 23 Cdo 405/2013 již z února roku 2014, ve kterém NS řešil, zda částečným plněním došlo k uznání závazku, přičemž práva a povinnosti stran smlouvy z roku 2002 se řídily obchodním zákoníkem. Právě za použití ust. § 3030 ObčZ Nejvyšší soud aplikoval § 3030 ObčZ a dospěl k závěru, že je namístě vyložit ustanovení o uznání závazku částečným plněním zejména ve smyslu § 2 a § 6 ObčZ, přičemž Nejvyšší soud výslovně uvedl: *„Smyslem a účelem ustanovení zákona o uznání závazku částečným plněním bylo zakotvit zásadu, že pokud osoba bez dalšího částečně plní na svůj dluh, je jejím úmyslem plnit na existující dluh, jestliže výslovně neuvede, že částečným plněním dluh plně neuznává. Naopak druhá strana závazkového vztahu (věřitel), na jejíž dluh je plněno, je s ohledem na zásadu poctivosti formulovanou v § 6 O.Z. oprávněna očekávat, že dlužník, který bez dalšího plní na existující dluh částečným plněním, a to i prostřednictvím třetí osoby se souhlasem dlužníka, závazek vůči ní uznává.“*

Pozitivní přístup NS k aplikaci základních zásad občanského zákoníku bylo vzhledem k výše uvedené domněnce, že jedním z impulsů k přijetí § 3030 ObčZ v této podobě byla právě snaha korigovat dosavadní judikaturu NS, možné hodnotit jako poměrně překvapivý. Není tak divu, že některými autory byl po vydání toho rozhodnutí Nejvyšší soud označen – možná až příliš expresivně – jako „motor rekonstrukce soukromého práva“[5].

Rozhodnutí sp. zn. 23 Cdo 405/2013 však následně kolegiem Nejvyššího soudu nebylo přijato k publikaci ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, a to podle soudce Nejvyššího soudu P. Vojtka[6] z toho důvodu, že kolegium NS jako problematické vnímalo závěr, který s poukazem na § 3030 ObčZ připouští retroaktivní užití § 2 a 6 ObčZ v poměrech obchodního zákoníku. Kolegium takovému pojetí přechodných ustanovení občanského zákoníku nepřisvědčilo a shodlo se na závěru, že smyslem § 3030 ObčZ je pouze deklaratorní připomenutí zákonodárce, že i na práva a povinnosti, která se posuzují podle dosavadních právních předpisů, se použijí zásady vtělené do části hlavy první, resp. zásady v těchto ustanoveních připomínané. Rozhoduje-li tedy soud podle právní úpravy účinné do 31. 12. 2013, nemá dle P. Vojtka odůvodnit své závěry aplikací § 1 až 14 ObčZ, ale zásadami soukromého práva platnými i podle dřívější právní úpravy.

Z výše uvedeného je zřejmé, že NS není k aplikaci § 3030 ObčZ tak pozitivně nakloněný, jak by se mohlo mylně zdát po analýze citovaného rozhodnutí z února roku 2014. Otevřeně odmítavě se k aplikaci ustanovení § 3030 ObčZ postavil NS ve svém rozhodnutí sp. zn. 21 Cdo 3612/2014 ze dne 16. 6. 2015 (dále jen „**komentované rozhodnutí**“).

V komentovaném rozhodnutí NS uvedl, že z toho důvodu, že zpětná působnost občanského zákoníku, vyjádřená v ustanoveních § 3028 až 3079 ObčZ, spočívá na principech nepravé retroaktivity, tak vznik právních poměrů a práva a povinnosti z nich vzniklé v době do 31. 12. 2013 se i v době od 1. 1. 2014 řídí dosavadní právní úpravou a žádné z ustanovení § 1 až 14 ObčZ není přípustné aplikovat způsobem, který by vedl k tomu, že „dosavadní právní úprava“ nebude v právních vztazích vzniklých v době do 31. 12. 2013 náležitě respektována.

Na tomto závěru NS nelze snad shledat nic závadného, avšak NS dále vyslovil závěr, který, pokud by měl být chápán obecně, je přinejmenším sporný – podle NS „respektování dosavadní právní úpravy“ zahrnuje i vykládání této právní úpravy dle ustálené judikatury (tj. dle judikatury Nejvyššího soudu).

Nejvyšší soud v komentovaném rozhodnutí mj. vytkl soudu odvolacímu, že za použití ustanovení § 6 a § 7 ObčZ odmítl ustálenou judikaturu a rozsudek odvolacího soudu byl Nejvyšším soudem označen nejen jako nezákonný, ale též jako narušující ústavní pořádek ČR.

Právní jistota a ochrana práv nabytých v dobré víře (iura quesita) patří k pilířům právního státu. Lze tak souhlasit s Nejvyšším soudem, že nelze předchodí právní úpravu na práva a povinnosti vzniklá za její účinnosti vykládat a aplikovat, tak, že dojde k popření (zásadní negaci) této úpravy. S odmítavým postojem k možnostem změny dosavadní judikatury však dle našeho názoru souhlasit nelze (podotýkáme, že bez ambice v tomto článku vyřešit konkrétní otázku účinků zástavního práva, jež byla předmětem komentovaného rozhodnutí).

Je nutno připomenout, že § 3030 ObčZ přikazuje použití i § 13 ObčZ, podle kterého platí, že kdo se domáhá právní ochrany, může důvodně očekávat, že jeho právní případ bude rozhodnut obdobně jako jiný právní případ, který již byl rozhodnut a který se s jeho právním případem shoduje v podstatných znacích (byl-li právní případ rozhodnut jinak, má každý, kdo se domáhá právní ochrany, právo na přesvědčivé vysvětlení důvodu této odchylky), avšak je nesporné, že **zákonodárce vyslovil vůli ke změně některých aplikačních paradigmat[7]**.

Podle našeho názoru lze souhlasit s tezí vyslovenou v odborné literatuře[8], že v soudním řízení týkajícím se práv a povinností vzniklých na základě právní úpravy účinné do 31. 12. 2013 bude nutné rozlišovat mezi řízeními zahájenými do tohoto data a mezi řízeními zahájenými po datu 1. 1. 2014. Zatímco u první skupiny řízení bude téměř pravidlem, že posouzení věci v rozporu (s dřívější) ustálenou judikaturou bude v rozporu se zásadou předvídatelnosti soudního rozhodování, avšak u řízení zahájených již za účinnosti občanského zákoníku (včetně jeho § 3030 ObčZ) se otevírá **prostor pro změnu soudní judikatury a zákonodárcův příkaz k použití zásad občanského zákoníku může v konkrétním případě převážit nad principem předvídatelnosti a stálosti soudní judikatury**.

Mgr. David Urbanec,
advokát a partner

Mgr. Aleš Hradil,
advokátní koncipient

Palác Archa
Na Poříčí 1046/24
110 00 Praha 1

Tel.: +420 221 774 000
Fax.: +420 221 774 555
e-mail: office@dunovska.cz

-
- [1] Podobně Koukal P. a J. Lasák in Lavický, P. a kol.: Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2332 - 2333
- [2] Ibidem.
- [3] Srovnej Petrov J. Neplatnost právních jednání. Bulletin advokacie, 2011, č. 3 dostupné z www.beck-online.cz
- [4] Někteří autoři hovoří v této souvislosti o první významnější vlašťovce a o náhledu do praxe soudů při výkladu a aplikaci ustanovení nového soukromého práva. Srovnej Korbel F. a J. Buršíková. Rekodifikace soukromého práva v judikatuře soudů. Dostupné na www.epravo.cz
- [5] Srovnej Bálek J. Nejvyšší soud motorem soukromoprávní rekodifikace. Dostupné na www.pravniprostor.cz
- [6] Vojtek P. Přehled rozhodnutí NS neschválených v roce 2014 do Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, 2015, č. 2 dostupné z www.beck-online.cz
- [7] Koukal P. a J. Lasák in Lavický, P. a kol.: Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2334
- [8] Ibidem.

© EPRAVO.CZ - Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Právo na přístup ke kamerovým záznamům: střet GDPR, informačního zákona a praxe veřejných institucí](#)
- [Postoupení pohledávky na výživné jako novinka právní úpravy účinné od 1. 1. 2026](#)
- [Jak zahájit provoz mezinárodní letecké linky do České republiky \(EU\): právní požadavky pro aerolinky ze třetích zemí](#)
- [Mimořádné vydržení a vývoj judikatury Nejvyššího soudu](#)
- [Preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy za porušení osobnostních práv pohledem Ústavního soudu](#)
- [Odštěpný závod zahraniční společnosti optikou NIS2: Jak správně určit velikost podniku?](#)
- [Zápis ochranné známky bez komplikací. Klíčem k úspěchu je kvalitní předběžná rešerše](#)
- [Zneužití práva na přístup podle GDPR](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 31. - létající pořizovatel ve světle nového stavebního zákona](#)
- [Právní povaha sítě elektronických komunikací - režim náhrady škody](#)
- [Náhrada ušlého nájemného při předčasném ukončení nájemní smlouvy na nebytové prostory](#)